

РЕГИОНАЛНАТА СОРАБОТКА КАКО ФАКТОР ЗА ПРЕВЕНЦИЈА НА КОНФЛИКТИ ВО ЗАПАДЕН БАЛКАН

Александар ПАВЛЕСКИ,

316.485.26:341.62 (497-15)

АПСТРАКТ:

На кој начин регионалната соработка влијае врз превенцијата на конфликти во Западен Балкан? Ова е главното прашање на кое трудот дава одговор, тргнувајќи од хипотезата дека соработката помеѓу државите влијае позитивно врз превенцијата на вооружени конфликти во и помеѓу нив. Во тој контекст, трудот на почетокот ги презентира основните карактеристики на поврзаноста помеѓу регионалната соработка и превенцијата на конфликти, а потоа ги анализира импликациите на соработката во политичката, економската и воено-безбедносната сфера, врз превенцијата на конфликти во Западен Балкан. За таа цел, иницијативите за соработка на Балканот во последните две децении, се земени како основен инструмент преку кој се анализира регионалната соработка како фактор за превенција на конфликти во Западен Балкан.

Клучни зборови: регионална соработка, иницијативи за соработка, превенција на конфликти, Западен Балкан

REGIONAL COOPERATION AS A FACTOR OF CONFLICT PREVENTION IN WESTERN BALKAN

ABSTRACT:

What is the influence of regional cooperation on conflict prevention in Western Balkan? The article gives an answer to this main question, starting from the hypothesis that cooperation between the countries has positive influence on conflict prevention in the countries and between them. In that way, the beginning the article presents the basic characteristics of regional cooperation and conflict prevention connection, afterwards the article analyzes the implications of cooperation to conflict prevention in Western Balkan in political, economic and military-security sphere. For that purpose, the initiatives for cooperation in the last two decades in Western Balkan are meant to be a basic instrument with which the regional cooperation is analyzed as a factor of conflict prevention.

Key words: regional cooperation, initiatives for cooperation, conflict prevention, Western Balkan

Вовед

Терминот Западен Балкан, претставува политичка конструкција на Европската Унија за регионот во чиј состав влегуваат: Хрватска, Босна и Херцеговина, Црна Гора, Србија, Македонија и Албанија.¹⁵⁸ Називот Западен Балкан, посочениот регион го добива во 1999 год. на самитот на Европската Унија во Хелсинки, каде е усвоен т.н. „композилен документ“ на Европската комисија во кој Западниот Балкан е дефиниран како регион што и е сосед на Европската Унија.¹⁵⁹ Начелно, станува збор за регион којшто на крајот од XX век беше соочен со сериозни закани по мирот и безбедноста, па токму затоа во изминатиов период главното внимание во овој регион беше насочено кон повторното воспоставување на мирот и стабилноста, т.е. кон пост-конфликтното градење на мирот. Притоа, во рамките на агендата на пост-конфликтното градење на мирот во Западен Балкан покрај останатите сегменти, значајно место зазема и соработката помеѓу државите во регионот.

Во тој контекст, целта на регионалната соработка во Западен Балкан е насочена кон обезбедување на долгорочна стабилизација на регионот. Со оглед на тоа што терминот *долгорочна стабилизација* меѓу другото подразбира и делување во насока на минимизирање и елиминирање на можностите за појава на конфликти, произлегува дека регионалната соработка е во тесна корелација и со превенцијата на конфликти. Тука, треба да се има предвид дека превенцијата на конфликти се дефинира како долгорочна стратегија која претставува составен дел на пред-конфликтното, но и на пост-конфликтното градење на мирот. Во првиот случај таа треба да ги отстрани потенцијалите и причините за насилно однесување, додека во вториот случај треба да спречи повторно возобновување на насилството.¹⁶⁰ Во тој контекст, целта на регионалната соработка во Западен Балкан од аспект на превенцијата на конфликти, треба да биде насочена кон елиминирање на можностите за возобновување на вооруженото насилство во регионот. Низ призмата на соработката во политичката, економската и воено-безбедносната сфера, овој труд прави една генерална анализа на регионалната соработка како фактор за превенција на конфликти во Западен Балкан.

Основни карактеристики на регионалната соработка како фактор за превенција на конфликти во Западен Балкан

Во најопшта смисла на зборот, терминот „соработка“ означува процес на поврзување, т.е. воспоставување на конекции помеѓу најмалку два субјекти. Притоа, кога таквиот процес се одвива само помеѓу два субјекта станува збор за билатерална соработка, додека пак ако во

¹⁵⁸ Во терминологијата на Европската Унија, терминот Западен Балкан се употребува рамноправно со терминот Југоисточна Европа од 90-тите год. на минатиот век. Својата структурно-политичка форма терминот ја добива на Хелсиншкиот самит на ЕУ во 1999 год.

¹⁵⁹ Подетално во: Commission of the EU: Report-Prospects for the development of regional cooperation for the Countries of the former Yugoslavia and what the Community could do to foster such cooperation, Brussels, 14.2.1996, SEC(96) 252 final, p.6.

¹⁶⁰ Георгиева Л., „Превенција на конфликти“: Од идеја кон култура за превенција на конфликти во Македонија; Фридрих Еберт, Скопје 2004, стр.12

таквиот процес се вклучени повеќе од два субјекта тогаш таквата соработка е позната како мултилатерална соработка. Денес, соработката помеѓу државите во одреден регион, претставува еден универзален процес, којшто не подразбира само формирање на безбедносни сојузи или трговски аранжмани, туку опфаќа и бројни конекции во сферата на: економскиот и социјалниот живот, политичката структура, јавниот ред и мир, заштита на природните ресурси, културата и сл. Значи, станува збор за сложен и повеќедимензионален процес на поврзувања, којшто не подразбира само односи помеѓу државните администрации, туку и помеѓу бројни други општествени актери, како што се претставниците на: бизнисот, политиката, цивилното општество, локалните заедници и др.¹⁶¹ Целта на ваквото поврзување пред сè е насочена кон обезбедување на стабилност, развој и просперитет во државите од конкретниот регион.

Главна карактеристика на регионалната соработка во Западен Балкан, почнувајќи од 90-тите год. на минатиот век па сè до ден денес е нејзиниот меѓународен и мултилатерален карактер. Имено, во најголем дел регионалната соработка во Западен Балкан, првенствено е иницирана од страна на меѓународната заедница, пред сè од ЕУ, со основна цел да придонесе кон надминување на последиците од конфликтите во 90-тите год. на XX век и во таа насока да претставува ефикасен механизам за помирување и за превенирање на идни несакани дејства во регионот. Во тој контекст, од страна на меѓународната заедница во изминатиот период беа преземени низа иницијативи за воспоставување и за зајакнување на регионалната соработка во различни сфери и тоа како услов пред сè за безбедносно стабилизирање на државите, а потоа и како услов за нивна евро-атланска интеграција. Како такви иницијативи можат да се посочат следните:

- **во политичката сфера:** Централноевропската иницијатива, Роајамонскиот процес, Пактот за стабилност на ЈИЕ, Процесот за стабилизација и асоцијација, Советот за регионална соработка;
- **во економската сфера:** Иницијативата за соработка во ЈИЕ, Договорот за слободна трговска зона;
- **во воено-безбедносната сфера:** Процесот на министрите за одбрана на ЈИЕ, Иницијативата на НАТО за ЈИЕ, Јадранската повелба, Советот за цивилно-воено планирање на вонредни состојби во ЈИЕ и Клирингхаусот за ЈИЕ.

Заедничка карактеристика на сите посочени иницијативи е настојувањето да придонесат кон една сестрана стабилизација и прогрес на Западниот Балкан, при што токму регионалната соработка се зема како средишен фактор од којшто во голема мера зависат успехот и ефикасноста на таа стабилизација. Во функција на таа цел, треба да се истакне дека освен соработката во рамките на иницијативите е воспоставена и интензивна

¹⁶¹ Minić J., „Pripreme za najveći izazov“; во: Medjunarodna politika br.1105, Institut za medjunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2002 god., str.47

соработка помеѓу самите иницијативи, како и нивна соработка со меѓународните актери. Тоа практично значи дека влијанието и успехот на регионалната соработка во Западен Балкан врз превенцијата на конфликти се детерминирани од широк опсег на сфери на соработка, како и од бројноста на вклучените актери во рамките на таа соработка. Првиот детерминирачки фактор укажува на тоа дека не може да стане збор за ефикасна превенција на конфликти доколку соработката се одвива само во една сфера од општествениот живот, додека вториот детерминирачки фактор како значајно за превенцијата на конфликти го поставува учеството на сите држави од Западен Балкан и на релевантните меѓународни субјекти во регионалната соработка.

Покрај, мултилатералниот карактер на регионалната соработка манифестиран главно преку иницијативите за соработка, истата во регионот на Западен Балкан, може да се анализира и низ призмата на билатералните аспекти на соработка. Притоа, значајна карактеристика на билатералната соработка во регионот претставува нејзината обременетост со голем број отворени меѓудржавни прашања, како што се: прашањата поврзани со признавање/непризнавање на границите, религиозните прашања, неизвршената сукцесија помеѓу државите од поранешна Југославија и сл. Главен проблем во рамките на билатералните односи е тоа што секоја од државите применува различен капацитет за соработка, поради што многу тешко е да се очекува дека соработката во такви услови може да биде софистицирана и да продуцира долгорочна стабилизација на регионот. Во основа, едно поинтензивно иницирање на билатералната соработка помеѓу државите од Западен Балкан, започнува со формирањето на Пактот за стабилност на ЈИЕ.¹⁶² Тоа од причина што во рамките на втората работна маса на Пактот за стабилност било иницирано создавањето на слободна трговска зона во регионот. Во тој контекст, државите од Западен Балкан пристапуваат кон потпишување на билатерални договори за слободна трговија, што воедно претставува и услов за влез во Централно-Европската слободна трговска зона.

Начелно, главен иницијатор и на билатералната соработка помеѓу државите од Западен Балкан во изминатиот период е ЕУ. Причината за тоа произлегува од фактот што развиените добрососедски односи и билатералната соработка, од страна на ЕУ се перцепирани како основен фактор на стабилноста и безбедноста. Токму поради тоа, билатералната соработка и добрососедските односи претставуваат еден од политичките критериуми кои треба да ги реализираат државите на патот кон нивната европска интеграција. Состојбата и напредокот на државите во ова поле, се мерат преку годишните извештаи на Европската комисија за напредокот на државите од Западен Балкан. Притоа, само официјалните потпишани и усвоени билатерални договори во различни сфери од општествениот живот, претставуваат главен индикатор за мерење на напредокот на соработката. Според анализата на овие извештаи, во периодот од 2005 год. па заклучно со 2008 год. државите имаат постигнато забележителни достигнувања на ова поле.

¹⁶² Подетално види на: www.stabilitypact.org

Имено:

- Хрватска има потпишано и усвоено 21 билатерален договор за соработка со државите од Западен Балкан;
- Босна и Херцеговина има потпишано и усвоено 20 билатерални договори за соработка со државите од Западен Балкан;
- Србија има потпишано и усвоено 18 билатерални договори за соработка со државите од Западен Балкан;
- Црна Гора има потпишано и усвоено 21 билатерален договор за соработка со државите од Западен Балкан;
- Македонија има потпишано и усвоено 24 билатерални договори за соработка со државите од Западен Балкан;
- Албанија има потпишано и усвоено 16 билатерални договори за соработка со државите од Западен Балкан.

Генерална оценка на Европската Комисија е дека за разлика од периодот по Дејтонскиот мировен договор, во периодот од 2005 год. до 2008 год. со потпишани и усвоени вкупно 120 билатерални договори во различни сфери, државите од Западен Балкан имаат постигнато значаен напредок во развојот на билатералната соработка во регионот. Притоа, се истакнува дека државите мора да продолжат и понатаму да ги развиваат добрососедските односи и билатералната соработка, во насока на јакнење на меѓусебната доверба, мирот и стабилноста во Западен Балкан.

Регионалната соработка во политичката сфера како фактор за превенција на конфликти во Западен Балкан

Поврзаноста помеѓу политичкиот сектор и превенцијата на конфликти може да се анализира од аспект на секуритизацијата.¹⁶³ Имено, несомнено е дека како во политичкиот сектор како и во останатите сектори, безбедносните проблеми најпрво се политички проблеми, т.е. се политизирани, а дури потоа се секуритизирани. Според тоа, политичкиот сектор може позитивно да влијае врз превенцијата на конфликтите доколку придонесе кон успешно надминување на безбедносните проблеми во нивната прва т.е. политизирана фаза.

По Дејтонскиот мировен договор, регионалната соработка во политичката сфера во Западен Балкан, главно е насочена кон обновување и зајакнување на прекинатите или недоволните контакти и релации помеѓу државите од регионот, со основна цел постигнување на политичка стабилизација на истиот. Притоа, најзастапен облик на регионална соработка во Западен Балкан во изминатиот период, претставуваат конференциите и годишните состаноци на највисоките државни претставници на земјите од регионот и тоа главно во рамките на иницијативите за регионална соработка. Целта на

¹⁶³ Подетално за секуритизацијата види кај: Георгиева Л., „Менаџирање на ризици“, Филозофски факултет, Скопје, 2006, стр.52

ваквиот облик на регионална соработка е насочена кон обезбедување на стабилноста во регионот преку политичкиот дијалог, преку јакнење на меѓусебната доверба и преку разбирањето и приближувањето на државите-учесници во иницијативите. Во таа насока, особено значајни за превенцијата на конфликти се декларациите за добрососедски односи, соработка, мир и стабилност кои се усвоени во рамките на одделни иницијативи. Прва таква декларација во изминатиот период е Декларацијата за добрососедски односи, стабилност, безбедност и соработка на Балканот, потпишана во 1996 год. во Софија во рамките на Процесот за соработка во ЈИЕ.¹⁶⁴ Значајноста на посочената Декларација произлегува од фактот што во функција на стабилноста и безбедноста, на регионот му нуди широки можности за соработка помеѓу државите. Конкретно, според Декларацијата, сферите на соработка се поделени во 4 големи групи:

- политички односи (унапредување на добрососедските односи и мерките за доверба);
- регионална економска соработка (прекугранична соработка, инфраструктура, трговија и инвестиции, животна средина);
- хуманитарна соработка и човекови права;
- соработка во сферата на внатрешните работи и правосудството (борба против криумчирањето, тероризмот, имиграциите и сл.).¹⁶⁵

Друг значаен документ претставува Повелбата за добрососедски односи во ЈИЕ, усвоена на Самитот на шефови на држави и влади одржан во 2000-та год. во Букурешт. Државите-потписници на оваа Повелба, ја истакнале потребата од натамошно јакнење на регионалната соработка во сите сфери. Во однос на соработката во политичката сфера, во вториот дел од Повелбата е наведено дека: „Јакнењето на политичката соработка која ги вклучува и прашањата за безбедноста и стабилноста, ќе се реализира преку: состаноците на ниво на шефови на држави/влади, министрите за надворешни работи, мерките за доверба, ад хок мисиите и на др. начини.“¹⁶⁶

Притоа, целта на политичката и безбедносната соработка е насочена кон:

- создавање мирни, добрососедски односи во регионот, преку помирување, потврда за неповредливоста на меѓународно признатите граници, како и со мирно решавање на споровите во склад со меѓународното право;
- спречување и надминување на тензиите и кризите како предуслов за трајна стабилност.

¹⁶⁴ Процесот за соработка во ЈИЕ претставува автохтона иницијатива на самите балкански држави, која е настаната врз основа на искуствата од мултилатералната балканска соработка во периодот од 1975 год. до 1991 год.. Држави-учесници во овој процес се: Албанија, Босна и Херцеговина, Бугарија, Грција, Македонија, Молдавија, Романија, Србија, Турција, Хрватска и Црна Гора.

¹⁶⁵ Документот е објавен во Eurobalkans, No.22-23, spring/summer, 1996.

¹⁶⁶ Lopandic D., „Regionalne inicijative u Jugoistocnoj Evropi“, Institut za medjunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2001 god, str.113

Заедничка Декларација за унапредување на регионалната соработка во Западен Балкан е усвоена и на Самитот помеѓу државите од ЕУ и Западен Балкан, одржан во Загреб на 24.11.2000 год. Значењето на оваа Декларација во контекст на превенцијата на конфликти лежи во преземената обврска на државите од Западен Балкан за склучување на меѓусебни договори за регионална соработка, кои ќе претставуваат основа за јакнење на политичкиот дијалог, за создавање регионална зона за слободна трговија, како и за блиска соработка во областа на правосудството и внатрешните работи.

Покрај состаноците на највисоките државни претставници, значаен облик на регионална политичка соработка во Западен Балкан, претставува и парламентарната соработка помеѓу државите од регионот. Ваквиот облик на соработка е главно инициран од страна на Централноевропската иницијатива (ЦЕИ) и од Процесот за соработка во ЈИЕ (ПСЈИЕ). Парламентарната димензија во ЦЕИ ја сочинуваат претставниците на националните парламенти кои се состануваат во рамките на Парламентарното собрание на ЦЕИ, како и редовните состаноци помеѓу претставниците на парламентите на земјите од ЦЕИ. Политичките состаноци во рамките на ЦЕИ, секогаш имаат еден дел посветен на пошироките политички прашања и друг дел кој е ориентиран на прашањата за меѓусебната соработка и на конкретни проекти во разни области.

Во рамките на ПСЈИЕ, парламентарната соработка генерално се реализира преку меѓупарламентарниот дијалог помеѓу парламентите на државите од регионот. Почитувањето на принципите воспоставени со Повелбата на ООН, Хелсиншкиот документ и Париската повелба за Нова Европа во рамките на регионалната соработка во политичката сфера помеѓу државите од Западен Балкан, исто така претставува значајна компонента која позитивно влијае врз превенцијата на конфликти. Имено, заради јакнење на степенот на меѓусебната доверба во регионот, државите се имаат обврзано да ги почитуваат 10-те принципи на меѓудржавната соработка утврдени со Хелсиншката повелба.¹⁶⁷

Начелно, може да се констатира дека во изминатиот период состаноците помеѓу највисоките државни претставници на земјите од регионот, го сочинуваат најзастапениот облик на политичка соработка. Од аспект на превенцијата на конфликти, карактеристично за овие состаноци е тоа што во прв ред тие се реализирани на многу високо политичко ниво на шефови на држави или влади, што во дотогашната констелација на односи било практично тешко остварливо. Со тоа, во основа е отворена можноста за подобрување на општата атмосфера во регионот по тешкиот период обременет со дестабилизирачките настани од почетокот на последната деценија на минатиот век.

¹⁶⁷ Тие принципи се: еднаквоста, почитување на суверенитетот, воздржување од закана или употреба на сила, неповредливост на границите, територијалниот интегритет, решавање на споровите по мирен пат, немашање во внатрешните работи на другите држави, почитување на човековите права и основните слободи, еднакви права и самоопределување на народите, соработка помеѓу државите и почитување на меѓународното право.

Регионалната соработка во економската сфера како фактор за превенција на конфликти во Западен Балкан

Соработката во економската сфера, исто така зазема значајно место во рамките на регионалната соработка во Западен Балкан. Во основа, регионалната соработка во економската сфера во изминатиот период беше насочена кон економската обнова на регионот и во тој контекст кон создавање услови за негов развој и просперитет. Всушност, целта на соработката во економската сфера, е преку преземањето на низа мерки, како: изградба на соодветна транспортна и инфраструктурна мрежа, правилно и економично искористување на ресурсите, укинувањето на царините и создавањето на слободна трговска зона, да се влијае врз економскиот раст, привлекувањето на инвестиции и воспоставувањето на прифатливо ниво на благосостојба на државите од регионот.

Имајќи ја предвид дефиницијата за превенцијата на конфликти и претходно посоченото, може да се констатира дека целите на регионалната соработка во економската сфера претставуваат значаен фактор на структурната превенција на конфликти.¹⁶⁸ Имено, несомнено е дека економскиот раст и одржувањето на прифатливо ниво на благосостојба на државите ќе влијае позитивно врз превенцијата на конфликти. Тоа може јасно да се воочи ако се земат предвид следните индикатори:

- приход по жител – во земјите со низок бруто национален приход по жител, поголема е веројатноста за избивање на насилен конфликт;
- економска изолираност – во земјите во кои не функционира пазарната економија и кои се затворени за надворешните пазари и инвестиции, поголема е веројатноста од избивање на насилен конфликт;
- извоз на производи од примарно производство – земјите со висок степен на зависност од извозот на производи од примарното производство, се соочуваат со повисок степен на ризик од избивање на насилен конфликт;
- невработеност на младите генерации – невработеноста на младите генерации особено на машката популација, претставува потенцијална опасност за можен насилен конфликт. Недостигот од работа води кон создавање фрустрации и подложност тие да бидат регрутирани од определени милитантни организации кои располагаат со фондови и вооружување.¹⁶⁹

Од аспект на превенцијата на конфликти, за презентираниите индикатори треба да се истакне дека ниту еден од нив, сам по себе не е доволен за предизвикување, ескалација или обновување на насилни конфликти. Сепак, истовременото постоење на повеќе негативни

¹⁶⁸ Структурната превенција на конфликти предвидува употреба на систематски и долгорочни мерки со кои ќе се влијае на структурните, длабоките причини за конфликтот. Подетално види кај: Георгиева Л., „Творење на мирот“; Филозофски факултет, Скопје 2007, стр.148

¹⁶⁹ www.worldbank.org/socialanalysis/sourcebook.com

показатели во економската сфера треба да претставува важно предупредување за преземање неопходна активност заради надминување на таквата состојба. Тоа од причина што, доколку таквата состојба во економската сфера се надврзе на други негативни општествени појави и состојби, истата може да претставува сериозен извор на загрозување на мирот и безбедноста. Токму поради тоа, сосема е оправдано регионалната соработка во економската сфера помеѓу државите од Западен Балкан да биде перцепирана како фактор којшто позитивно влијае врз превенцијата на конфликти.

Карактеристично за соработката во оваа сфера е тоа што освен Договорот за слободна трговска зона во Централна Европа, а од 2006 год. и во Западен Балкан, не постојат иницијативи за соработка кои се конкретно посветени само на економската соработка. Најзастапена е практиката во рамките на една иницијатива за регионална соработка, покрај останатите сфери да биде посветен посебен дел и на соработката во економската сфера.

Во тој контекст, може да се истакне дека почетоците на регионалната соработка во економската сфера се поврзани со формирањето на Иницијативата за соработка во ЈИЕ од 1996 год.¹⁷⁰ Имено, во рамките на оваа иницијатива, покрај прашањата поврзани со животната средина и борбата против организираниот криминал, значајно внимание е посветено и на соработката во економската сфера, со основна цел – надминување на заедничките регионални проблеми. За таа цел, во рамките на Иницијативата за соработка во ЈИЕ, се иницирани неколку проекти во економската сфера. Како такви можат да се посочат:

- проектот за физичко подобрување на граничните премини – со основна цел детектирање на „тесните грла“ на граничните премини во регионот и преземање мерки за нивно подобрување, главно преку финансиите на Светска банка;
- проектот за енергетска ефикасност – со кој меѓу другото државите од регионот ја преземале обврската за делување во насока на унапредување на системите за обновлива енергија;
- проектот за интерконекциски развој на енергетските системи во регионот – со основна цел испитување на економските и техничките предности од заедничката работа на балканските електроенергетски системи и формирање телеинформациски систем за поврзување на диспечерските центри во регионот, заради размена на енергија и отварање на енергетскиот пазар.¹⁷¹

Посочените проекти, имаат за цел да ги поттикнат соработката и економскиот развој главно преку изградбата и развивањето на транспортната и енергетската инфраструктура во регионот.

¹⁷⁰ Подетално види на: www.secinet.info/?Bintro=1

¹⁷¹ Ibid

Начелно, може да се констатира дека досегашната соработка во економската сфера продуцираше одредени позитивни промени во регионот на Западен Балкан. Од аспект на превенцијата на конфликти, значајно е тоа што како прво соработката помеѓу државите во економската сфера претставуваше доста битна компонента на економската обнова на државите во регионот. Втора значајна карактеристика на регионалната соработка во економската сфера претставува фактот што таа директно влијаеше и врз создавањето услови за регионален развој и просперитет, коишто воедно претставуваат значајни компоненти и на структурната превенција на конфликти.

Регионалната соработка во воено-безбедносната сфера како фактор за превенција на конфликти во Западен Балкан

Во основа, регионалната соработка во воено-безбедносната сфера може да се анализира од 2 аспекта:

- како соработка помеѓу државите во воено-одбранбената сфера;
- како соработка помеѓу државите во однос на прашањата од сферата на внатрешните работи и правдата.

Главни иницијатори на соработката во воено-одбранбената сфера во регионот на Западен Балкан се НАТО и САД. Имено, по иницијатива на НАТО, беа преземени: Партнерството за мир и Иницијативата на НАТО за ЈИЕ, додека САД се јавуваат како иницијатори на формирањето на: Процесот за соработка на министрите за одбрана на државите од ЈИЕ¹⁷², Советот за цивилно-воено планирање¹⁷³ и Клиринхаусот за ЈИЕ¹⁷⁴

Основна карактеристика на сите посочени иницијативи е тоа што настојуваат по пат на конструктивна соработка во воено-безбедносната сфера, да дадат придонес кон унапредувањето на регионалната и на евроатланската безбедност. Од тука, всушност, произлегува поврзаноста на иницијативите за соработка во воено-одбранбената сфера со превенцијата на конфликти. Притоа, како значајни активности од аспект на превенцијата на конфликти, а кои се преземени во рамките на посочените иницијативи за регионална соработка, можат да се посочат следните:

- транспарентност при планирањето на националната одбрана и обработката на буџетот;

¹⁷² Држави учесници во овој процес се: Албанија, Бугарија, Грција, Италија, Македонија, Романија, САД, Словенија, Турција и Хрватска. Набљудувачки статус имаат: Украина, Молдавија и Србија.

¹⁷³ Држави учесници се: Бугарија, Босна и Херцеговина, Македонија, Романија, САД, Словенија, Турција и Хрватска.

¹⁷⁴ Подетално кај: Славевски С., „Иницијативи на САД за промовирање на регионалната соработка во ЈИЕ-Поттик и поддршка“; во списание: Одбрана бр.134, Министерство за одбрана на Р.Македонија, Скопје 2007, стр.15

- развивање заедничка правна регулатива помеѓу државите за борба против пролиферацијата и тероризмот;
- демократска контрола на безбедносните сили;
- ослободување од мините и старата муниција;
- воспоставување заеднички критериуми за сертификација на производствените капацитети во одбранбената сфера;
- заеднички воени вежби и обука;
- развој на капацитети за регионална процена на ризиците.

Конкретен чекор, кој претставува директен производ на регионалната соработка во воено-одбранбената сфера и кој воедно има влијание и врз превенцијата на конфликти, е секако формирањето на мултинационалните мировни сили на ЈИЕ и во тој контекст посебно на нивната воена компонента – Бригадата за ЈИЕ. Важноста на оваа Бригада за превенцијата на конфликти, произлегува од нејзините цели според кои е предвидено таа да може да се употреби под мандат на ООН и ОБСЕ, како и под водство на НАТО или ЕУ, заради превенција на конфликти или други операции за поддршка на мирот во регионот и надвор од него. Тоа практично значи дека ако претходно посочените активности на регионалната соработка во воено-одбранбената сфера имаат позитивно влијание пред сè врз структурната превенција на конфликти, влијанието на Бригадата за ЈИЕ е конкретно насочено кон оперативната превенција на конфликтите.

Вториот аспект од регионалната соработка во воено-безбедносната сфера го сочинува соработката помеѓу државите во сферата на внатрешните работи и правдата. Соработката во оваа сфера, начелно ги опфаќа заедничките активности на државите во борбата против: организираниот криминал, недозволената трговија со оружје и дрога, тероризмот, перењето пари, корупцијата, нелегалните гранични преминувања и сл. Ова е особено значајно за превенцијата на конфликти, затоа што справувањето со современите закани за безбедноста (во кои спаѓаат и претходно посочените закани), може да биде успешно само преку заеднички пристап на државите на ова поле.

Од иницијативите за регионална соработка во чии рамки е посветено внимание на соработката во внатрешните работи и правдата, како позначајни можат да се посочат: Иницијативата за соработка во ЈИЕ, Пактот за стабилност на ЈИЕ и Советот за регионална соработка.

Третата работна маса во рамките на Пактот за стабилност на ЈИЕ, ги допрела прашањата поврзани со: организираниот криминал, иницијативите против корупцијата, контролата на вооружувањето и спречување на пролиферацијата, деминирањето и подготовките за справување со природни непогоди.¹⁷⁵ Од аспект на превенцијата на конфликти, значајно е што во рамките на Пактот за стабилност биле преземени активности за изградба на

¹⁷⁵ Подетално види на: www.stabilitypact.org

институционални основи и реформи во областа на внатрешната безбедност заради успешното справување со претходно посочените закани. Во таа насока, особено значајни се:

- иницијативата за борба против организираниот криминал;
- иницијативата за борба против корупцијата;
- иницијативата за полициска соработка;
- процесот за менаџмент и безбедност на границите.

Посочените иницијативи, позитивно влијаат врз превенцијата на конфликти од причина што преку иницираната соработка помеѓу државите, ја отвараат можноста за ефикасно справување со современите закани на мирот и безбедноста во регионот на Западен Балкан.

Најконкретни резултати, соработката во сферата на внатрешните работи има постигнато во рамките на Иницијативата за соработка во ЈИЕ. Имено, во рамките на оваа Иницијатива, како дел од целокупното делување во регулирањето на нормалното функционирање на прекуграничната соработка, развиена е и соработка во борбата против прекуграничниот криминал. За таа цел, во Букурешт на 26.05.1999 год. бил потпишан Договор за соработка во спречувањето и борбата против прекуграничниот криминал.¹⁷⁶ Значајноста на овој договор произлегува од тоа што тој ја иницира меѓусебната соработка помеѓу државите-учесници во спречувањето, откривањето, испитувањето и санкционирањето на прекуграничниот криминал. Притоа, заради поголема ефикасност на таа соработка е формиран Регионален центар за борба против прекуграничниот криминал, со што договорот добива своја институционална форма. Овој регионален центар, претставува прв конкретен производ на регионалната соработка во сферата на внатрешните работи. Соработката помеѓу државите во овој центар се темели на размена на информации кои се однесуваат на организираниот криминал, потоа на спроведување заеднички истраги и преземање заеднички операции заради ефикасно справување со една од позначајните современи безбедносни закани. Анализата на работата на Центарот, покажува правопрпорционален однос помеѓу регионалната соработка и справувањето со прекуграничниот криминал. Тоа го потврдува следната табела:

¹⁷⁶ http://www.secicenter.org/p161/Headquarter_agreement

година	број на разменети информации	преземени заеднички истраги	преземени заеднички операции
2005	4000	12	3
2006	6000	22	3
2007	7500	23	7

табела бр1. Активности во рамките на Центарот за борба против прекуграничниот криминал во рамките на ИСЈИЕ, во периодот од 2005год. до 2007 год.¹⁷⁷

Несомнено е дека, блиската соработка помеѓу државите во справувањето со организираниот криминал ќе претставува значаен потенцијал за градење на нивната меѓусебна доверба и следствено на тоа и значаен фактор за мирот и безбедноста во регионот.

Заклучок

Од сето претходно посочено, може да се констатира дека регионалната соработка во Западен Балкан, претставува фактор кој позитивно влијае врз превенцијата на конфликти во и помеѓу државите од регионот. Тоа произлегува од фактот што мноштвото иницијативи за соработка помеѓу државите во политичката, економската и воено-безбедносната сфера, директно влијаеја врз појавата на новите облици на однесување и врз надминувањето на тесноградниот национализам во регионот. Всушност, иницирањето на соработката во различни сфери и помеѓу различни субјекти од регионот на Западен Балкан, придонесе кон: намалување на различните препреки, олеснување на комуникациите и градење меѓусебна доверба помеѓу државите. Сето ова, директно продуцираше нов импулс и атмосфера помеѓу државите од регионот и покрај сè уште присутните отворени меѓудржавни прашања и внатрешни проблеми. Затоа, кога станува збор за регионалната соработка во Западен Балкан, покрај останатите аспекти, неминовно е да се истакне и нејзиното позитивно влијание врз превенцијата на конфликти во регионот.

Инаку, самиот процес на регионална соработка во Западен Балкан, поинтензивно почнува да се актуелизира од средината на 90-тите год. на минатиот век. Притоа, главно нејзино обележје е тоа што меѓународната заедница се јавува како најчест иницијатор на соработката, начелно преку иницијативите за регионална соработка. Имено, од сите преземени иницијативи за регионална соработка во Западен Балкан, сосема мал процент од иницијативите претставуваат автохтон производ на самите балкански држави. Овој факт, освен што сведочи за упатеноста и зависноста на балканските држави од соседните субрегиони: Централна Европа, Црноморскиот регион и Медитеранот, ја потврдува и констатацијата дека Балканот сè уште не претставува организиран регионален ентитет. Во

¹⁷⁷ http://www.secicenter.org/p161/Headquarter_agreement

тој контекст, ќе мора да се преземат соодветни чекори за надминување на економската неразвиеност, социјалните тензии, културните, етничките и останатите разлики, бидејќи тие претставуваат главна препрека за реализација на целите на иницијативите за регионална соработка во Западен Балкан.

Денес, особено важно за државите од Западен Балкан е тоа што во рамките на регионалната соработка, јасно ги имаат опсервирано приоритетите и во тој контекст и правилата за однесување во новото време, пред сè како предуслов за нивна европска и евро-атланска интеграција. Главниот предизвик за соработката во Западен Балкан во наредниот период е таа да биде иницирана пред сè од страна на самите држави во регионот и во таа насока да продуцира развивање посебни механизми за соработка, кои директно ќе придонесат кон безбеден, стабилен и просперитетен регион.

ЛИТЕРАТУРА:

Aćimović, Lj., *Balkan i evropska bezbednost*, во: Medjunarodni problemi, No.4, Institut za medjunarodnu politiku i privredu, Beograd, 1997.

Bilman, L., *The Regional Cooperation Initiatives in the South East Europe and Turkish Foreign Policy*, Perceptions, vol.3, No.3, 1998.

Carmant, D.; Schnabel, A., *Conflict Prevention. Path to Peace od Grand Illusion*; UNUP, 2003.

Clemant, S., *Subregional Cooperation in the Balkans*, The Southeast European Yearbook, ELIAMEP, 1997.

Georgieva, L.: *Southeast Europe: Regional Stability through Conflict Prevention and Peacebuilding*, Годишен зборник на Филозофски факултет, Скопје, 2002.

Георгиева Л., *Превенција на конфликти*. Од идеја кон култура за превенција на конфликти во Македонија; Фридрих Еберт, Скопје, 2004.

Георгиева Л., *Творење на мирот*, Филозофски факултет, Скопје, 2007.

Minić J., *Pripreme za najveći izazov*, во: Medjunarodna politika br.1105, Institut za medjunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2002.

Lopandic D., *Regionalne inicijative u Jugoistocnoj Evropi*, Institut za medjunarodnu politiku i privredu, Beograd,2001.

The World Bank: *The Road to Stability and Prosperity in South East Europe* – A regional strategy paper, Washington, March, 2000,

Vukadinović, R., *Balkan Cooperation–Realities and Prospects*, ELIAMEP, The SEE Yearbook, Athens,1993.

www.worldbank.org/socialanalysis/sourcebook.com

www.secinet.info

www.stabilitypact.org